

ÁRNYÉKHÁBORÚ

Irán és Izrael ütközete a 21. század
geopolitikai sakkjátláján

Árnyékháború: Irán és Izrael ütközete a 21. század geopolitikai saktábláján

Bevezetés

Az izraeli–iráni konfliktus már régen túlmutat a két nemzet közötti klasszikus szembenálláson. Egyre inkább egy globális geopolitikai küzdelem tükörképe, ahol a vallási fundamentalizmus, a stratégiai katonai érdekek, a nukleáris ambíciók és a nagyhatalmi befolyásolás egyaránt szerepet kap. Az ideológia és realpolitika furcsa keveréke alakítja e konfliktus dinamikáját, amelyben a közvetlen katonai összecsapás éppúgy fenyeget, mint a rejtett, „árnyháborús” műveletek. A feszültség egyik kulcspontja Irán nukleáris programja – egy olyan ügy, amely már évtizedek óta próbára teszi a nemzetközi diplomáciát.

1. Történelmi előzmények

Az iráni–izraeli viszony gyökerei az 1979-es iráni iszlám forradalomig nyúlnak vissza, amikor a sah uralmát megdöntő síita teokratikus rezsim nyíltan ellenségként határozta meg Izraelt, a „cionista entitást”, ahogyan retorikájukban gyakran említik. A korábban viszonylag pragmatikus kapcsolatok radikálisan megváltoztak, és Teherán azóta is következetesen támogatja azokat a fegyveres csoportokat – így a libanoni Hezbollahot és a palesztin Hamászt –, amelyek aktív fegyveres harcot folytatnak Izrael ellen.

A 2000-es évek elejétől Irán atomprogramja új dimenziót adott a konfliktusnak. Bár Teherán állítása szerint a program kizárólag békés célokat szolgál, Izrael és sok nyugati ország attól tart, hogy a program valódi célja atomfegyver előállítás. A 2015-ös nukleáris megállapodás (JCPOA) rövid időre enyhítette a feszültséget, ám az Egyesült Államok 2018-as kilépése újra eszkalációs pályára állította a viszonyokat.

2. Irán motivációi

Irán számára a konfliktus fenntartása részben belpolitikai stabilitást is szolgál: az ellenségkép erősíti a rendszer legitimitását a belső kritika elnyomása mellett. Emellett Irán stratégiai célja a regionális hegemonia megszerzése – ebben riválisként tekint nemcsak Izraelre, hanem a szunnita arab államokra is.

A szíriai polgárháborúban való részvétel, valamint a jemeni húszik támogatása is annak a törekvésnek része, hogy Teherán olyan befolyási övezetet alakítson ki, amely lehetővé teszi számára, hogy közvetlenül vagy közvetve fenyegetni tudja Izraelt, illetve elrettentse a nyugati beavatkozást.

3. Izrael álláspontja

Izrael Irán nukleáris potenciálját egzisztenciális fenyegetésként kezeli. Az izraeli doktrína szerint nem engedhető meg, hogy egy olyan állam, amely nyíltan Izrael megsemmisítését hirdeti, atomfegyverhez jusson. Ennek megfelelően az izraeli katonai és hírszerzési műveletek gyakran irányulnak iráni célpontok ellen – akár Szíriában, akár iráni tudósok vagy létesítmények formájában.

Izrael egyúttal diplomáciai fronton is aktív: célja Irán nemzetközi elszigetelése, valamint az ellene irányuló szankciók fenntartása. Ezt a stratégiát újabban az Ábrahám-megállapodásokkal is megerősítette, amelyek révén egyre több arab állammal létesít normalizált viszonyt – közös nevezőként gyakran Irán fenyegetésével.

4. A jelenlegi helyzet értelmezése

A térség ma egy igen törékeny egyensúlyi állapotban van. A Perzsa-öbölben fokozódik a katonai aktivitás – mind az iráni haditengerészet, mind a nemzetközi jelenlét, különösen amerikai erők részéről. Szíriában és Libanonban a Hezbollah katonai jelenléte, valamint Izrael légitámadásai rendszeres feszültségforrást jelentenek.

Különösen aggasztó a „proxy” háborús helyzet: Irán szövetségesei és megbízottjai révén harcol, miközben Izrael igyekszik megelőző csapásokkal gyengíteni ezt a hálózatot. A közvetlen konfrontáció kockázata folyamatosan jelen van, egy-egy katonai incidens könnyen vezethet lavinaszerű eskalációhoz.

5. Lehetséges forgatókönyvek

A legoptimistább kilátás szerint a nemzetközi közösség – elsősorban az Egyesült Államok, az EU és a régiós partnerek – képes lesz új megállapodásra bírni Iránt, amely valóban korlátozza nukleáris ambícióit. Ez azonban belpolitikai akadályokba is ütközik – Iránban és a nyugati világban egyaránt.

Egy másik lehetőség, hogy Izrael egyoldalú katonai akcióra szánja el magát – hasonlóan az 1981-es iraki Osirak reaktor elleni támadáshoz. Ez azonban beláthatatlan következményekkel járna a térség egészére.

A legrosszabb forgatókönyv szerint a proxy-háborúk egy szélesebb regionális összecsapássá eskalálnának, amelybe más államok – köztük Szaúd-Arábia, az USA vagy akár Oroszország – is közvetlenül belekeveredhetnek.

Zárszó

A 21. századi konfliktusok nem feltétlenül határozhatók meg egyértelmű hadszínterekkel és frontvonalakkal. Az izraeli–iráni viszony egyaránt jellemzője az ideológiai harc, a hírszerzési manőverek, a kibertámadások és a diplomáciai sakkjátszmák világa. Ez a konfliktus sokkal több, mint két állam ellenségeskedése – tükrözi a világpolitika erővonalait, a bizalom válságát, valamint azokat az ellentéteket, amelyeket a diplomácia már alig képes mederben tartani.

A jövőt azonban nem csak a döntéshozók alakítják. A civil társadalmak, a független sajtó, az oktatás és a nemzetközi együttműködés ereje legalább akkora hatással lehet a béke esélyeire, mint bármelyik rakéta vagy szankció. Az árnyék háborút csak úgy válthatja fel fény, ha nem csupán a stratégiák, hanem az értékek szintjén is alternatívát tudunk kínálni.